

Žluté nebezpečí, špinaví Češi, dráteníci a židáci. Literární výrazy českého, slovenského a československého nacionalismu v románech týkajících se osvobození Slovenska od Maďarů a komunistů

Robert B. Pynsent

V této stati se zabývám šesti romány, pěti českými a jedním slovenským.¹ Mým původním záměrem bylo pojednat pouze o českých dílech věnujících se mnou zvolenému slovenskému tématu. Nemohl jsem však najít žádný český předválečný román, který by se dotýkal Slovenské republiky rad, krátce existující v roce 1919. Zajímám se hlavně o české pohledy na nepřátele, tedy Maďary a židy, to však znamená, že je třeba se trochu podívat i na maďarské a slovenské pohledy na Čechy jako na vetřelce nebo zachránce. Na území, které, jak přepokládám, bylo stále ještě oficiálně Horním Uherskem, v měsících mezi vyhlášením československého státu (což bylo ještě před příměřím) a konečnou dohodou v Trianonu panoval chaos. Hranice mezi Maďarskem a Československem se stala horkým místem, jelikož Čechoslováci, aby si zajistili Podkarpatskou Rus, překročili dočasnou demarkační linii. Nejužitečnější nebeletristické dílo o okupaci/osvobození napsal pozdější mocný český nacist Emanuel Moravec, jehož kniha *Operace na Slovensku 1919* (1935) složitou řadu událostí srozumitelně a jednoduše uspořádává.

Čtyři z pěti českých románů, o nichž tu pojednávám, představují reakci na slovenské autonomistické či později separatistické hnutí. Tři z nich — a slovenský román — vyšly víceméně během desátého výročí „československé“ vojenské činnosti na Slovensku v letech 1918–1919 a dva byly vydány v období kolem roku 1938, kdy se autonomistické snahy blížily dosažení cíle. Na rozdíl od slovenského románu *Svitanie na Východe* (1928) od Antona Prídavka nemá pět českých románů pražádnou estetickou hodnotu. Dva z těch, jež deset let po konci první světové války reagují na slovenský autonomismus, jsou čistě populární literaturou dvou druhů. Dílo Karla Kálala *Za ideou. Problém československý. Stenografovy zápisky z lázní* (1928) má být — na základě odposlechnutých a zaznamenaných rozhovorů — popisem toho, jak česko-slovenské vztahy hodnotí dva byrokrati; pohromadě ho drží poměrně chudý příběh o lásce Slováka k Češce. Na konci románu, ve skutečnosti spíše nacionalistického morálního

1 Rád bych tuto stať dedikoval literárnímu vědci, bývalému tajemníkovi Svazu československých spisovatelů a bývalému československému velvyslanci v Maďarsku Rudolfu Chmelovi. Zamýšlel jsem ji kdysi napsat jako příspěvek do sborníku k jeho počtě, matka příroda bohužel tento proces přerušila a já jsem tehdy čtyři roky nic nenapsal. Rudolfa Chmela nicméně nadále nesmírně obdivuji a tento text mu se vši upřímností věnuji.

traktátu, se objevuje „československý bozk“, který čtenář chápe jako zasnoubení obou zamilovaných, přičemž si nelze nevzpomenout na slovanský polibek v Kollárově *Slávy dceři* (1821–1852) (Kálal 1928, s. 267). Kálalovy vydané knihy či nerozsáhlé spisky pojednávaly nejčastěji o slovenských záležitostech (i v rádobě seriózních politických dílech nabízí autor čtenáři zajištění rezervace v penzionech na krásných místech Slovenska). Styl jeho spisků je podobný jako v tomto románu, tvoří ho primitivní, zjednodušená, byrokratická čeština. Záměr autora se jeví jako čistě didaktický. Stejně jako v Kálalových publicistických dílech jsou i v románu výrazy lásky a obdivu ke Slováckům naprosto blahosklonné, což by se u tak očividně nevzdělaného a mnohmluvného spisovatele asi mělo očekávat. Ze všech českých románů, jimiž se tu zabývám, je konvenčnímu románu nejbližší *Ignatie* (Národní knihovna uvádí jako pravděpodobný rok vydání 1932) od Ludmily Záhoranské-Dostalové, již vydalo nakladatelství Šupka známé takovými římskokatolickými, antiprotestantskými a antisemitskými romány jako *Židovka* (1926) od Václava Kronuse. Není mi známo, kdo Záhoranská-Dostalová byla, zda vůbec šlo o ženu, neboť pod jejím jménem nevyšla žádná jiná kniha. *Ignatie* je rodokapsovým románem. Čech Jaroslav Borovan se na Slovensko vydá hledat dívku Ignatii, která ho zachránila, když byl raněným česko(slovenským) vojáčkem; záchrana se uskutečnila v den vpádu Bély Kuna na Slovensko. Vezmou se, Ignatie je pak v Praze v podstatě unesena chlípným židem — postavou dosti připomínající hoteliéra z románu Boženy Benešové *Člověk* (1919–1920). Krátce poté se žid s Ignatií objeví na veřejnosti, aby ji tak zkompromitoval. Borovan ztratí k manželce důvěru a následně i ona přestane důvěřovat manželovi, s nímž je pochopitelně těhotná. V románu se setkáme s vraždou, zosnovaným vlakovým neštěstím, pronásledováním a střílením v horách, krásnými ženami a pohlednými muži — většinou jde o čechoslovakisty. Třetí z románů k desátému výročí používá v názvu týž maďarský iredentistický slogan jako jedno z děl ke dvacátému výročí a český zakladatelský mýtus je v něm vyjádřen dokonce ještě zřetelněji než v románech napsaných později. Jedná se o krátký román ve formě rámcového vyprávění *Nem, nem, soha! Osudy italského legionáře v maďarském zajetí* (1930) od Ferdinanda Ivanoviče Pražského-Slavkovského. Úvodní zarámování vypráví o autorově setkání s hrdinou románu poručíkem Bohumilem Řezníčkem a je tu přetištěn dekret k vyznamenání Československým válečným křížem, jež bylo důstojníkovi uděleno. Závěrečné zarámování se skládá z dokumentů týkajících se žádosti jednoho z jeho dozorců v maďarském zajetí o místo četníka v Nových zámčích — po dvou letech nuzného života v Československé republice. Autorovým záměrem je demonstrovat tím autentičnost událostí vlastního románu, v němž je vypravěčem Řezníček, a sloužit tomuto záměru mají i početné rozhovory, jež však obvykle postrádají na věrohodnosti. Řezníček je po krátké výzvědné výpravě do Miskolcze/Michalovců poslán do vesnice na hranici, kde na něj a jeho muže zaútočí vojáci Maďarské Rudé armády mající velkou početní přesilu, zdraví i ranění Čechoslováci jsou tedy zajati. Řezníčka pak sledujeme v různých vězeních, dvakrát při výslechu a na útěku z bývalého tábora pro válečné zajatce. Po mnoha obtížích a odsouzení k smrti za zradu a špionáž je na mostě spojujícím Komárom s Komárnem vyměněn za maďarské vězně. Čtenář předpokládá, že se do liberálního Československa podaří dostat i třem maďarským důstojníkům nenávidějícím komunismus, kteří tam původně chtěli přeběhnout spolu s ním. V jednom momentu při výslechu Řezníček v odpovědi na otázku, proč Češi chtějí zabírat země, které byly po tisíc let uherské, předkládá zakladatelský mýtus:

Nechceme maďarských zemí, hájíme jedině to, co nám svatým právem přísluší. Z vašich zemí nežádáme a nechceme ani pídě. Češi a Slováci jsou jeden a týž národ, který násilným vpádem vašich předků byl roztržen. Nyní přichází dobrovolně bratr Slovák, vysvobozený světovou válkou, aby vytvořil s námi, Čechy, společný stát. V tomto právu seburčování nemůžete Slovákům brániti, neboť oni nechtějí býti dále pod maďarskou vládou. A z těch, kteří proti vám na frontě stojí se zbraní v ruce, je dobrá polovina Slováků, kteří se dobrovolně přihlásili, aby hájili sotva získané a vámi ohrožované svobody.

Představa, že polovinu z československých vojáků na Slovensku v roce 1919 tvořili Slováci, je určité autorovým výmyslem. Na jiném místě Pražský-Slavkovský projevuje jistou literární imaginaci: když je Řezníček vyzván, aby se přidal k Maďarské Rudé armádě, říká: „Ne, ne, nikdy“, jinak řečeno, předem ironizuje posttrianonský slogan (Pražský-Slavkovský 1930, s. 22–23).

Oba romány z konce třicátých let jsou údajně druhá vydání, domnívám se však, že jde pouze o vydavatelský trik, metodu k dosažení lepšího prodeje, která se v českých zemích začala používat v 16. století. K napsání prvního z nich, dokumentárního románu *Neznámí hrdinové* (1936?), pobídl spisovatele a novináře Petra Karmína (pseudonym Karla Petelíka) Vladislav Vančura. Toto dílo se soustředí především na skupinu mladých mužů, kteří zrovna dokončili školu a v roce 1918 odcházejí na slovenskou frontu. Je to vyprávění bez imaginace, zmatené a často melodramatické, přičemž početné dokumenty, jež autor do díla vložil, nepřiliš dobře vyhovují jeho pokusu o dobrodružný román. Karmín svou knihu dedikoval Karlu Kálalovi. Snaží se v ní do určité míry o stejnou věc jako poslední román, o kterém zde pojednávám. Zaprvé připomenout čtenářům vojenskou akci, která byla v období mezi dvěma světovými válkami, naplněném dalšími válečnými konflikty a politickými krizemi, téměř zapomenuta. Zadruhé učinit ze slovenského tažení součást tehdy již mytického národního příběhu dlouhé Velké války legionářů. To je ještě zřetelnější ve čtyřsvazkovém románu *Františka Marii „Nem, nem, soha!“ („Ne, ne, nikdy!“). Román z bojů o Slovensko* (1938). Autorovo jméno je evidentně pseudonym, pisatelovy politické názory jsou daleko více napravo než ty Karmínovy a mimořádně neobratný styl románu poukazuje na někoho, kdo píše beletrii poprvé. Román vyšel v řadě věnované populistickým legionářským románům „Legiobesedy“.² Děj zahrnuje zejména jednotku českých vojáků v pancé-

2 Všechny čtyři svazky Mariova románu mají na odlišných obálkách za maďarským i českým názvem otazníky namísto vykřičníků, které jsou na titulních listech. Maria vydal ještě jednu knihu pod tímto jménem, sbírku rádoby dobře informované novinářiny o špiónáži, zejména v Evropě, ale také v Japonsku a částečně i v USA „*Tajné fronty*“ v *plamenech* (1939). Mariův Úvod nese datum březen 1939, jako měsíc vydání se v kolofonu uvádí srpen 1939. Kniha je napsaná stejně neobratně jako „*Nem, nem, soha!*“, třebaže „*Tajné fronty*“ na spisovatele nekladou nárok, aby udržel soudržnost vyprávění, neboť se skládají z řady (nepřiliš dobře uspořádaných) příběhů. V románu o Slovensku je, s výjimkou titulu, maďarština, již používá, stejně chybná jako slovenština; v „*Tajných frontách*“ je zřejmé, že aktivně neovládá žádný jazyk a nadto je líný podívat se do jazykových příruček. Všechno je špatně, dokonce i namísto MI5 píše MJ5 (což svědčí, stejně jako jeho zmínka o firmě s názvem „J.G.Farben“, o tom, že používal pramen psaný německou frakturou). Následující ci-

řovém vlaku. Maria v doslovu ozřejmuje, že román vydává proto, aby Českoslováky povzbudil ke stejnému vlastenectví, jaké projevíli při první mobilizaci v roce 1938.

Žluté nebezpečí z názvu mé stati neoznačuje Čiňany ani Japonce, ale Maďary, vládce Slováků. Podle národněobrozenického klišé, stále používaného ve třicátých letech 20. století, si Maďaři podmanili Slovany, protože Slované nebyli jednotní. Podle Karmína šlo o „slavné vítězství žlutých divokých synů východu nad nesvornými slovanskými kmeny“ (Karmín 1937, s. 97)³ a Karmínův údajný rádce Kálal píše: „Maďaři jsou národ žlutý, národ hlučný, rozpínavý a povrchní“ (Kálal 1928, s. 153). Žlutost jde ruku v ruce s obrazem Maďarů coby asijských hord, který se začal obecně vyskytovat v devadesátých letech 19. století a jeho výskyt exponenciálně rostl tím, jak se běžní Češi, nejen intelektuálové, začali čím dál více zajímat o Slováky a byli stále silněji přesvědčeni, že Slováci jsou součástí jejich národa. To znamenalo, že Maďaři vystoupali do výšin nepřátelství, které předtím byly výhradní doménou Němců. Pro příklad z devadesátých let 19. století se stačí podívat do díla Julia Zeyera. Patrně nejznámějším protimaďarským románem z meziválečného období je thriller *Mámení* (1928) od Heleny Dvořákové, v němž je hlavní postavou židovská Maďarka, bývalá prostitutka a prodavačka, která se zapojila do špionáže. Prostopášná sexualita byla pro české spisovatele hlavním rysem maďarskosti (srov. mytický přepych východních národů v literatuře od antického Řecka dále); mám tu na mysli například židovské Maďarky tancující bez kalhotek v Haškových *Osudech dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921–1923) či budapeštské hýření aristokratického důstojníka, jediné plně charakterizované kladné postavy, ve Vančurových *Polích orných a válečných* (1926). Mnohem méně známá, ale pro literární sexuologii daleko důležitější je jediná skutečně odporná postava z románu Roberta Saudka *Diplomati* (1921), který se odehrává v habsburské odposlouchávací stanici v Haagu a okolo ní za první světové války. Touto postavou je mladá hrbatá maďarská komtesa napadající na jednu nohu a mající

tát naznačuje, že kniha mohla být dokončena po květnu 1939, kdy bylo podepsáno německo-italské spojení (Ocelový pakt): „Italie dovede velmi pečlivě sřežiti svá tajemství, jež jí chrání její bezvadná a vysoce vyspělá tajná služba ‚OVRA‘... právě tak, jako Německo se svým proslulým ‚GESTAPO‘, kde dopadení vyzvědače končí nejspravedlivějším trestem — pod katovou sekyrou“ (Maria 1939, s. 169). „Sekyrou“ tu Maria má pravděpodobně na mysli gilotinu. U Marii se také projevují náznaky toho, že je buď českým fašistou, nebo se pokouší napodobovat nacistickou propagandu: útočí například na svobodné zednáře, píše o židozednářském tisku a o židobolševismu. Na druhé straně stojí na straně Dreyfuse, což rozhodně nebyl případ českých fašistů a nacistů. V celém díle se objevuje pouze jedna poznámka vyjadřující otevřenou nenávisť k židům a čtenář si navíc nemůže být jistý, zda hlas, který tu slyší, je hlasem autora, či hlasem francouzského špióna: „Byl to zaměstnanec známé firmy Bayer z Kolína a z nenávisťi k novému [Hitlerovu] režimu (jako by žid mohl mít někdy někoho rád, kromě sebe!) přinesl [s sebou do Francie] lahvičky, obsahující německé válečné plyny nejposlednější výroby“ (tamtéž, s. 88). Vyložene nacisticky znějí Mariova slova o důstojníkovi francouzské tajné služby, který „pomocí židovských peněz podnikl zmatky v Německu v době Revoluce 1918“ (tamtéž, s. 128). Britská tajná služba je „nestvůrná“ (passim), i když její agenti jsou ti nejhůře placení na celém světě a Downing street je třída, na níž má sídlo ministerstvo zahraničí (tamtéž, s. 186).

3 Karmínova předmluva je psána slovensky, zatímco samotný román česky, a tak si vzpomeneme na Kálalův „československý bozk“.

lesbický poměr s manželkou tajemníka vyslanectví. Popis tohoto vztahu představuje v české literatuře, pokud je mi známo, první pokus o zobrazení tělesného aspektu lesbické lásky. Začíná: „vzala zvolna do svých drsných rukou bělostná prsa mladé aristokratky, líbajíc horoucně bradavky na nich, nejprve na pravém, pak na levém a opět na pravém, na levém bezpočtukráté“ (Saudek 1921, s. 92).⁴ Saudek učinil z komtesy lesbu, aby tím zdůraznil její odpornost. Lesbický vztah kontrastuje s hlavním příběhem románu: krásná mladá žena se zamiluje do stárnoucího muže, který ji zasvěcuje do hlubokých tajů grafologie.

Protimaďarské citění během první světové války zesílilo, a to z několika příčin. Zaprvé vlivem přítomnosti maďarských posádek v Praze a na jiných místech českých zemí; zadruhé Maďaři získali v armádě pověst krutých vojáků; zatřetí se nenávisť k Maďarům stala významným prvkem Benešovy válečné propagandy. Kálal píše o slovenské inteligenci, která zapadla „v orientální kulturu maďarskou“ (Kálal 1928, s. 186), Karmín o vítězství nad „maďarskou hordou“ (Karmín 1937, s. 88) a podle Marii se Slovensko (*sic!* — bezmyšlenkovitý anachronismus) „napadené hordami zdivočelých potomků Avarů, Húnů a Kumanů ztápělo v záplavách požárů a v potocích krve“ (Maria 1938, I, s. 7).⁵ Jako Asiaté museli Maďaři samozřejmě být krutí a násilní, neboť v nacionalistických dílech je nutné stereotypy dodržovat. Řezníček vypráví o tom, jak „často na vlastní kůži pocítil pověstnou hrubost maďarských vojáků“ (Pražský-Slavkovský 1930, s. 20). Maďaři také ponechají ošklivá zranění jeho českého důstojnického kolegy přes čtyřicet hodin nevyčištěná a neobvázaná. Maria píše, že Maďaři „odhodili i poslední zbytky pláštěků kultury a lidství a ukázali se světu v plné nahotě, dopouštějíce se surovostí a zvěrstev, jimiž nezůstali daleko za svými předky — Huny“ (Maria 1938, I, s. 107). Jeden český voják říká v Mariově knize druhému: „bratře, nezapomeň, že jsi Čech a ne nějaký Asiat jako oni“ (tamtéž, s. 173). A ve druhém odstavci Úvodu k románu se autor melodramaticky táže: „Četli jste o zvěrstevch Maďarů, jak vrhají se na bezbranné, jak vraždí ženy, děti? Víte — co to je uvolněná bestie mongolská, které nic není svato [...]?“ (tamtéž, s. 5). Maďarská krutost samozřejmě — jinak by nešlo o opravdové nacionalistické psaní — vede k hrdinské smrti Čechů a Slováků, a díky ní se přibližuje konečné vítězství. Příklad, který najdeme u Karmína, se týká smrti slovenského vojáka Vincenta Beláka: „Bez lékařské pomoci byl Vinca vržen dopoledne do žaláře, bičován a dobit. Zemřel pod ranami surových strážců maďarského panství. Ale panství to brzy skončilo a hrdinská smrt Belákova přivedla další bojovníky za svobodu, kteří již čekali na kopcích za Trenčínem“ (Karmín 1937, s. 81). Označení „mučedník“ pro padlého vojáka může být považováno za něco muslimského, je však zásadní pro český nacionalismus 19. a 20. století; proti českému „mučednickému komplexu“ psal T. G. Masaryk, ale po druhé světové válce někdy označovali za mu-

4 Pro celou scénu viz Saudek (1921, s. 92–94). Komtesa tu leží na tygří kůži, aby tak byla zvýrazněna „animalita aristokratické krve.“

5 U Prídavka se čtenář setká s Maďary, kteří mluví o českých hordách jako o „zlodejských hordách, které chcú roztrhat državu svatoštesfanskú“ a „československá armáda“ podle nich „bola vskutku hordou lupičov“ (Prídavok 1928, s. 128 a 145). Zrovna tak u Pražského-Slavkovského varuje maďarský četník Řezníčka, aby si dal pozor na Čechy, neboť ho o všechno oberou. Maďarští rudí vojáci zase řekli slovenským vesničánům, že když přijdou Češi, všichni vyvraždí (Pražský-Slavkovský 1930, s. 11 a 12).

čedníka jednoho ze svých hrdinů i komunisté. Karmín tento termín prostě musí pro Beláka použít, nadto přidává v souladu s pravidly křesťanských legend posmrtný zázrak: „Belákův hrdinský duch se vznášel nad hlavami [...] kamarádů. Bánovce byly osvobozeny a Belák pomstěn“ (tamtéž, s. 82). Karmín tak může na Slováka uvalit český mučednický komplex (nevím, zda naráží na to, že nebyli žádní slovenští křesťanští mučedníci, bylo by to přinejmenším netaktní):

Kulomet Vinci Beláka již odpočíval kdesi ve stodole a jeho statečný hrdina spal již spánkem mučedníka u zdi bánoveckého hřbitova. [...] V Bánovcích leží na hřbitově zapomenut první mučedník slovenský, hrdina Vincent Belák, četař dobrovolců [tj. legionář] z italské fronty, který udatně vedl pražské hochy k boji za svobodu své rodné země, za níž položil svůj mladý život (tamtéž).

Jak by se dalo čekat, lze v těchto šesti románech nalézt mnoho dalších usvědčujících či odmítavých obrazů Maďarů, omezím se tu však jen na několik neočekávatelnějších. U Marii najdeme Maďary jako „upíry rdousící naše bratry Slováky“ (Maria 1938, I, s. 13). Maďaři jsou zhýralci, a to zejména ve srovnání s uměřenými Čechy: „z nočních kaváren zaléhala cikánská hudba. Bylo veselo v mnoha brložích maďarských prostopášníků“ (Karmín 1937, s. 78). Maďarští vojáci nedůstojnických hodností promění strážnici a nemocnici na něco podobného nevěstincům; Řezníček o tom vypráví s jistou pompézností: „V noci dovedli si vojíni na strážnici děvčata značně uvolněných mravů a hluchně, nenuceně se bavili, z čehož jsem usuzoval o ukázněnosti a vratkých základech rudé armády“ (Pražský-Slavkovský 1930, s. 24); „Nemocnice byla ve skutečnosti veřejným nevěstincem, kde se oddávaly ošetřovatelky zpustlých mravů beze všeho ostychu zcela veřejně s nemocnými maďarskými vojíny nejhrubším orgiím“ (tamtéž, s. 35–36). V Mariově románu pošlou Maďaři hromadu prostitutek nakažených pohlavní chorobou do měst a na železniční stanice, kde přebývá československá posádka. Spisovatel kromě toho zobrazuje maďarské ženy jako posedlé sexem.

I když je existence nového Československa zajištěná, šíří Maďaři mezi Slováky protičeskou propagandu. Také roce 1919 a ve dvacátých letech se Maďaři snaží všelijak podporovat slovenské autonomisty a separatisty (u Marii a Záhoranské), ať již jsou tito Maďaři příslušníky inteligence či českými, maďarskými, polskými nebo slovenskými členy komunistické armády Bély Kuna (u Marii). Mimochodem, ledabylý a nevzdělaný Maria nikdy nepíše o „Kunovi“, ale většinou o „Khunovi“, někdy dokonce o „Kuhnovi“ a jednou je jeho křestní jméno uvedeno, poněkud transsexuálně, jako „Bella“. Podle těchto románů, s výjimkou knihy od Pražského-Slavkovského, rozšiřují Maďaři mezi Slováky mnoho pověstí o české bezbožnosti. Zločinecký Slováček mluví o tom, že Češi berou „půdu našich otců“ (Záhoranská-Dostalová 1932, s. 36) a zabírají „naše hory, naše peníze, naše kříže, našeho Boha“ (tamtéž, s. 50), dva postarší Slováci pak věří tomu, že Češi chtějí Slovákům brát „Slovensko, kříže a kostely“, ale ne všichni Češi „rozbíjí kříže, zavírají kostely! A nevěří v Boha!“ (tamtéž, s. 51). Podle jedné z postav u Kálala si někteří slovenští politici — očividně to nebyli čechoslovakisté — stěžovali, že Češi „sebrali už továrny, průmysl práci — kromě nábožnosti a národnosti“ (Kálal 1928, s. 37). Týž muž považuje Čechy s ohledem na to, co o nich slyšel, za hluboce protislovensky naladěné, a proto ve své reakci na vládu z Prahy tvrdí: „nynější nevěrecký, protináboženský, neslovenský, jakýsi prušácko-

cynický směr centralismem vtiskovaný, přičí se zbožné slovanské přirozenosti národa slovenského“ (tamtéž). Herderův názor o Slovanech vynikajících zbožností byl přejet Kollárem a poté dalším česky či německy píšícím Slovákem Pavlem Josefem Šafaříkem. Zprávy o českém „pokrokářství a neznabožství“ zřejmě šířili římskokatoličtí kněží, obvykle příznivci maďarského režimu (tamtéž, s. 69). Podle Kálala jsou Češi lidmi přirozeně náboženskými, bez ustání hloubajícími o náboženských záležitostech, zatímco Slováci mají sklon k tomu přijímat náboženství bez přemýšlení. To se nakonec ukáže jako sexuálně předsudečné tvrzení, jež je založeno na klišé, že Češi představují mužský a Slováci ženský princip (tamtéž, s. 156), i když o několik stránek dále to Kálal změnil: Češi jsou muži, zatímco Slováci jinoši (tamtéž, s. 160). Maďarská propaganda o bezbožnosti Čechů nepochází jen z jejich husitské historie, ale také z představy, že Češi (ale toliko ti z Čech) jsou nečistí; hojně používaným hanlivým výrazem pro Čecha je „csunya cseh“ (špinavý Čech). Je zřejmé, že Maria to někde slyšel, spojuje maďarské „csunya“ s českým „čuně“, ale skončí se špatně napsaným maďarským „disznó“ (prase) v ortograficky a gramaticky podivné jmenné konstrukci „Cseh-disno“ (Maria 1938, I, s. 249). Pražský-Slavkovský alespoň správně píše „cseh“, avšak jeho verze maďarské nadávky na Čechy pochází z německého spojení „czechischer/tschechischer Hund“, „kutya cseh“, český pes (Pražský-Slavkovský 1930, s. 26).

Karmín podává český nacionalistický názor na „osvobození“ Slovenska, který se jeho vlastním románem ve skutečnosti nepotvrzuje: „Obavy o životy našich bratří pod Tatrami byly odůvodněné. Byli bez pomoci, bez vůdců, beze zbraní a čekali na spásu z Moravy a z Čech“ (Karmín 1937, s. 53). Podle Karmína měl být tehdy dosažen jednotný československý národ, jemuž byl zářným vzorem František Palacký, „rodem Moravan, vychováním Slovák, jazykem Čech“ (tamtéž, s. 55). Karmín i Maria však zároveň uznávají, že někteří Slováci zůstali tváří v tvář „osvobození“ věrní Maďarům. Karmín udává jako důvod mamon, tvrdí: „Bylo dosti těch, kteří zůstali věrní z vděčnosti za tučné platy, za koncese, za grófské pozemky a majery, jimiž si Maďaři kupovali spolehlivé politické tvrže“ (tamtéž, s. 81). Maria se naproti tomu o takových Slovácích vyjadřuje s téměř rasisticky jazykovým zhnusením: „nalezli se ještě odštěpenci, renegáti, jimž byl Maďar milejší nežli Čech“ (Maria 1938, II, s. 187). Pražský-Slavkovský naopak popisuje slovenskou rodinu hospodařící v zadní části Maďarska, která se chce přestěhovat na Slovensko, ale nemůže si to dovolit, jelikož jí Maďaři nabídli za její hospodářství dosti bídnou cenu. Autor tu možná velkoryse omlouvá Slováky, kteří zůstali v Maďarsku, anebo, což je pravděpodobnější, naznačuje, že se Maďaři snažili finančně přinutit Slováky, aby zůstali. Karmín k tomu, aby vysvětlil, proč se ti moudří ze Slováků přidali k Čechům, používá nacionalistická klišé z 19. století, uvádí například někdejší používané maďarské rčení „tót nem ember“, což znamená „Slován není člověk“. Chápání tohoto rčení ve významu „Slovák není člověk“ se však rozšířilo natolik, že po druhé světové válce komunističtí Maďaři vymazali slovo „tót“ ze slovníků.⁶ Karmín, jak bychom mohli očekávat, vyzdvihuje vřelé přijetí, kterého se českým vojákům dostalo na západním Slovensku, ve Skalici a Senici. Ze šesti autorů, jimiž se zde zabývá, jediná Záhoranská zmiňuje, ba dokonce zdůrazňuje, že

6 Stejný osud potkal i slovo „oláh“ (Valach, Rumun), které bylo stejně jako „tót“ považováno za hanlivé označení vzešlé z třídní společnosti, kde jedno etnikum bylo chápáno jako „nižší“ než jiné.

české měšťanstvo mělo sklon k tomu Slováky opovrhovat jako dráteníky — a to bez ohledu na jejich skutečné povolání či rodinné zázemí. Tuto urážku si od manželovy rodiny vyslechne i Ignatie. Autorka se také zmiňuje o pocitu Slováků, že se z jejich země stala toliko česká kolonie, což byl motiv přítomný v psaní krajních slovenských nacionalistů po značnou část 20. století. Verze, kterou Záhoranská dává do úst jednomu nestydatému Slovákovi, je silnější než obvyklá vyjádření tohoto motivu: „Jste na Slovensku, v otrocké kolonii Čehúnů, vy Pepíci...“ (Záhoranská-Dostalová 1932, s. 36). Když spisovatelka nechává tato slova pronést takovouto postavu, stává se významem tohoto výroku její pobouření nad tím, že někteří Slováci mohou takto mluvit o dobromyslných, třebaže neobratných Čechích.

Až na Karmína se u českých autorů, o nichž tu pojednávám, projevuje antisemitismus typický pro české nacionalistické a vlastenecké psaní. Slovak Prídavok, zdaleka nejinteligentnější z mnou probíraných spisovatelů, ve *Svitání na Východe* toliko zaznamenává slovenskou nechuť k židům, ale nevykazuje žádné známky antisemitismu. Nicméně i Prídavok se v průběhu nepředpojaté, víceméně komické epizody uchyluje ke stereotypu:

Okrem Slovákov Národná Rada nadobúdala váženosť i u Židov.⁷ Jedného dňa prišiel do banky „Tatry“ hrbatý typický židovský krčmár, zaklopal na dvere a keď mu zavolali „voľno!“ vošiel náramne bojazlivo.

„Pochválen pán Ježiš Kristus...“

„Na veki amen,“ volali rozosmiati pracovníci.

„Páni, veľkomožní páni...“

„Čo chcete?“

„Ja by som sa chcel prihlásiť za Slováka...“

Zo zašpineného kaftanu vytiahol niekoľko pačiek hercegovinského dohánu a rozdával ich prítomným.

Vtipný pán Meličko odvetil:

„No, to sa opýtajte vašich občanov v dedine, či vás prijmú za Slováka.“

„Mňa majú radi... Však ja nie som ako ostatní Židia“ (Prídavok 1928, s. 130).

Prídavok si dělá legraci z typické situace. Poslední slova krčmáře v této pasáži jsou významově komplexní. Zaprvé tomu můžeme rozumět tak, že očerňuje své sousvěřce. Zadruhé přijímá fakt, že židovstvo je mezi Slováky neoblíbené. Zatřetí Prídavok (a vlastně i krčmář) ve skutečnosti využívá antisemitský topos, jež nalezneme u autorů, kteří se snaží nebýt antisemity, když připouštějí, že někteří židé jsou dobří. Příklady tohoto toposu najdeme ve vyprávění o malém židovském chlapci, který si hraje s nežidovskými kamarády, v knize Boženy Benešové *Tři povídky* (1914) a v legionářském románu Rudolfa Vlasáka *Židáček Leo* (1933). U Prídavka poučuje kladná postava, Havran, jednoho rolníka o tom, jak má jednat s židovským vesnickým krčmářem, který se nechová dobře; jinak řečeno, radí osvobozeným Slovákům, aby jednali demokraticky:

7 Psaní velkého „Ž“ ve slově „Žid“ poukazovalo obvykle ve slovenštině i v češtině buďto na sionistu, nebo na antisemitu. Nezdá se však, že by se u Prídavka — přes všemožné používání stereotypů — jednalo o tento případ.

„A keď už budeme mať tú svobodu, či budeme môcť vyhnat krčmára z dediny?“
 „Keď je zlý, nechodte k nemu kupovať, utečie on i sám.“
 „Hej utečie, Žid je ako ploštica. Ten se tak chytro nepustí...“
 Havran dal sedliakovi cigaru, podal mu ruku a odprevadil ho až k dverám.
 „To už hej, to sa mi páči. Takíto páni, to hej...“ (Prídavok 1928, s. 168).

Prídavok také popisuje malou antisemitskou výtržnosť v Tolčemeši u Prešova, kde nežidé v krčmě opijí krčmáře a zbijí ho, svlečou ho spolu s jeho ženou a dětmi do naha a nakonec je všechny vyženou na mráz. Rodinu zachrání místní učitel. Z toho, jinak řečeno, plyne, že pogromy vyvolávala lůza (viz tamtéž, s. 100–101). To odpovídá Kálalovým popisům pogromů na Slovensku bezprostředně po válce: „Lid vrhal se na židovské krámy, vydrancoval je, sudy kořalky a petroleje vylil, židé utekli, kdo ví kam... Tak na četných místech pojal svobodu lid, říkáje, že svoboda trvala jen tři dni“ (Kálal 1928, s. 89). V českém antisemitismu od Palackého dále stojí židé téměř vždy na straně Němců a v tisku za ně vykonávají mnoho špinavé práce.

V románech o Slovensku chápali čeští spisovatelé tamní židy jako ty, kdo jsou vždy na straně Maďarů. Pražský-Slavkovský však popisuje židovského hostinského v Michalovcích/Miskolczi jako oportunistu. Když je město pevně v rukou Maďarů, mluví maďarsky a říká Řezníčkovi a jeho desátníkovi, že nemá žádné jídlo ani pití, které by jim mohl nabídnout. Když je město v rukou Čechoslováků, najde se toho pro ně hodně. Na mostě v Komárom/Komárnu jsou německy mluvící židé z Bratislavy (která tak byla pojmenována pouhé tři měsíce před touto scénou) na komáromské straně, zoufale se však snaží dostat domů, aby se čile mohli pustit do obchodování (Pražský-Slavkovský 1930, s. 12–13, 49–52 a 55). Obě epizody jsou v zásadě antisemitské, autor však během druhé světové války ukrýval ve svém domě židovku a riskoval pro ni tedy svůj život. Když Češi okupovali Pressburg/Bratislavu, městský rabín oficiálně přivítal maďarské jednotky, které do města vpadly (Maria 1938, I, s. 117). V Senici byl zastřelen syn ředitele banky Tatry poté, co židé na maďarské vojáky zavolali: „Zastřelte ho je to pansláv!“, kromě toho židé a železniční úředníci vyzradili Maďarům úřad Národní rady a československou posádku v Žilině (tamtéž, s. 201).⁸ Maria naznačuje, že židé byli zapojeni do pašování cigaret a tabáku, a okrádali tedy československý stát o spotřební daň (tamtéž, III, s. 225). Tato scéna má ovšem rovněž sloužit jako nacionalistická pověst chválící českou čestnost, neboť vojáci, kteří dopadnou obzvláště malého postaršího žida, okamžitě předají cigarety, které u něj najdou v láhvích na mléko, finančnímu úřadu. Český poručík u Marii tvrdí o židech v horních Uhrách:

⁸ Zejména u Karmína a Marii jsou železničáři obvykle nedůvěryhodní Maďaři či maďaróni. Pražský-Slavkovský popisuje, jak železničáři dostali zbraně, aby s nimi bojovali s Čechoslováky. Názor českých spisovatelů, že všichni železničáři jsou Maďaři, vycházel ve značné míře z historické skutečnosti. Čeští spisovatelé to pokládali za obzvláště hanebné, jelikož železnice, především transsibiřská magistrála používaná československými legionáři v Rusku, byly víceméně posvěceným místem, neboť na železnici či z železnice byly konány mnohé hrdinské skutky zakladatelského mýtu včetně sebevraždy mučednického hrdiny plukovníka Švece. Nezapomínám ani na to, že ve vnitrozemských zemích před větším masové letecké přepravy měly železnice značný význam pro mezinárodní cesty, nikoli jen pro ty vnitrostátní.

Žid byl tady velkým pánem a [...] měl v rukou osudy a existence celých desítek rodin a jich majetku! Podporován maďarskými úřady, které nenáviděly a dosud nenávidí Slováka, mohl si dělati tak dalece, co jen on chtěl! A proto také ten jejich odpor proti nám, poněvadž v nás vidí velké nebezpečí, že by i s těmi maďarskými šlechtici a grófy přišli o celý majetek, získaný ale jen v potocích slz nebohého zdejšího lidu! (tamtéž, s. 214–215).

Podobně jako zeman nenáviděl i žid obyčejného Slováka a pohrdal jím (Kálal 1928, s. 118).

V Mariově románu najdeme také názor, vyslovený jako obvykle důstojníkem, že zájem židů o komunismus byl pravděpodobně výrazem jejich touhy po světovládě. Maria mohl tuto myšlenku převzít z *Protokolů sionských mudrců*, i když angažovanost židů pro socialismus byla překroucena v touhu po moci ještě před jejich vydáním, tento názor šířili zejména římskokatoličtí antisemité, jako byl Rudolf Vrba (viz Maria 1938, III, s. 214). Maria zároveň s tím — snad cynicky — dychtivě ukazuje, jak vynikající lidumilové jsou čeští vojáci na Slovensku, poskytnou totiž židům v Trenčíně ochranu před plenící a demolující lůzou (tamtéž, I, s. 39). Podle Marii neztělesňuje židovskou hrozbu toliko Trockij, nýbrž i Lenin (tamtéž, III, s. 214); v nepravdivém tvrzení o Leninově židovství měla zalíbení meziválečná pravice. Vláda Bély Kuna dává Mariovi příležitost k otevřenému rasismu, jak ho najdeme v nacistickém a stalinském antisemitismu; jména tu nepíše správně:

president bolševické vlády se jmenuje úředně Garbai, ale ve skutečnosti je to Grünbaum! [...] Kumfi, který je ministrem vyučování, se jmenuje de facto Mohn... Oba Poganyiové, z nichž jeden je ministrem války, nejsou nic jiného nežli Pollakové! [...] Ministr Zoltan Ronay — má povedené vlastní jméno Rosenstengl! [...] Ministr financí je ještě lepší: Varga — a on je zatím Weichselbaum! [...] Ten Vinen, který je přednostou správy hlavního města Pešti, je skutečným a nefalšovaným Weinsteinem, ministr výživy Erdélyi je zase Eisenstein a na konec původce celého toho bolševismu, pan Béla Khun [sic!], není nic jiného, nežli obyčejný — Kohn! [...] Ještě tady máme poznamenaného lidového policejního zmocněnce, který se udánlivě jmenuje Biero, ale je to Bienenstock...! (tamtéž, III, s. 211–213).⁹

⁹ Vezmeme-li v úvahu politické názory Františka Marii, nemusí být náhodou, že francouzský antisemitský prelát Ernest Jouin, autor prvního francouzského vydání *Protokolů sionských mudrců*, uvádí podobný seznam a vyznačuje se obdobně bezstarostným přístupem k maďarské diakritice: „Vláda sovětů byla vytvořena z židů. Uvedme si některá známější jména, abychom si je mohli nadlouho zapamatovat: krvavý Tibor Szamuely; prezident rady sovětů Alexander Garbai (Grünbaum); Bostanzi (Bienenstock) odpovědný za armádu; Ronai (Rosenstengl) odpovědný za spravedlnost; Varga (Weichselbaum) odpovědný za finance; Vince (Weinstein) odpovědný za hlavní město; Moritz Erdelyi (Eisenstein) odpovědný za potraviny; Bela Vago (Salzberger) a Bela Viro (Bienenstock č. 2) odpovědní za policii, všichni, všichni z nich židé. Jenom Oskar Czerny tvrdil, že není žid, ale jako masový vrah a plenitel dokázal, že je hoden stát se členem vlády sovětů. To samé platí pro Nika, vrchního velitele policie a bezpečnosti, atentátníka a rabovače. Totéž je možné říci o všech z těch 6000 Leninových hochů včetně Bely-Kuna [sic!] samého“ (Jouin 1927, s. 167–168). Jouin však znal knihu o maďarské sovětské vládě od Hanse Eiseleho, vydanou v roce 1920

Antracen u Záhoranské představuje víceméně kompilát z obrazů středoevropského žida v literatuře a v mnou probíraných románech, v nichž jsou židé povětšinou jen vedlejšími postavami či členy davu, je jediným židem, jehož můžeme považovat za plnohodnotnou postavu či alespoň za ústředního aktanta. Také postojem k ženám se podobá hoteliérovi u Benešové. Potom, co se s učitelkou Ignatií setká na Slovensku, má v úmyslu vzít ji s sebou do Prahy jako vychovatelku svých dětí, a pak, jak se správně dohaduje její budoucí manžel, z ní chce učinit svou milenkou. Stejně jako žid u Benešové je dobrým oportunistickým obchodníkem, Záhoranská ho však využívá k tomu, aby ukázala, že jestliže na Slovensku nějaká skupina představuje vykořisťující kolonisty, pak jsou to židé. Zde se nám spíše vybaví román Libuše Hanušové *Anarchie srdcí* (vydaný v roce 1929, tedy pravděpodobně v témže roce jako Ignatie), v němž židovský manžel hlavní postavy jede na Slovensko, aby tam vydělal kopy peněz. Podle Antracena „Slovensko jest pro Čechy zemí budoucnosti. Zde je důl našeho bohatství i politické moci. Jest na nás, abychom všech těch možností využili co nej- obratněji. Levná půda, levné lesy, levná pracovní síla...“ (Záhoranská-Dostalová 1932, s. 15). Podle jeho mínění, „jsme si Slovensko vybojovali jako válečnou kořist!“ (tamtéž, s. 15). Na navštívěnkách, které si připravil pro svou cestu na Slovensko, je na jedné straně jeho jméno napsáno „Szamuely Antraczen“ (je s podivem, že jméno se tu píše v pořadí, které neodpovídá maďarské zvyklosti) a na druhé straně stojí německé „Samuell [sic!] Antratzenn“ (tamtéž, s. 72). To svědčí nejen o zdravém oportunismu, ale také o židovském kosmopolitismu, jež zejména středoevropští antisemité obvykle označovali termínem „beznárodovectví“. Antracen se také dotěrně předvádí, což rovněž odpovídá stereotypu: „Cesta do Žiliny byla pro pět cestujících pravým utrpením. Nudili se všichni, neboť jeden druhému překážel. Nejvíce je obtěžovala bezohlednost Antracena. Žid si počínal více než domácí a mlel páté přes deváté, nejvíce o svém jmění. Zřejmě se snažil působiti tím na krásnou Aranku [Aranka je Ignatiina přítelkyně a má v románu spletitou úlohu]“ (tamtéž, s. 43). Antracen představuje typického chlápčného žida z antisemitské literatury. Když je Ignatie nepřátelským chováním Borovanových rodičů dohnána k zoufalství, chodí ulicemi Prahy a brzy ji obtěžuje muž¹⁰ — a samozřejmě je to Antracen, jehož srdce „zajásalo škodolibou radostí“

(tamtéž, s. 167); tato kniha byla široce čtena a během dvacátých let vyšla v několika reprintech. Eiseleho kniha žádný takový seznam neobsahuje, u komunistů, o nichž věří, že jsou židé, však uvádí v závorkách za jejich maďarskými jmény jména německá, mohla tedy sloužit jako zdroj Mariovi i Jouinovi. Eisele je antisemita, ale nejvíce ho trápí ekonomické vandalství maďarských komunistů. Průmysl, bankovníctví a vládní úřady jsou vypleněny a neschopné činnosti, ale jak by se dalo čekat, dozvíme se, že žádný židovský vůdce na kořisti nezbohatne. Eisele se zmiňuje o československé okupaci Horních Uher a Českoslováky nazývá „die Böhmen“ (viz Eisele 1920, s. 94 a 113). Revoluce Bély Kuna se účastní jen jeden důležitý Slovák: „Kun také organizoval rumunské a jugoslávské skupiny, které mu sloužily jako konfidenti. S Prahou byl ve spojení přes slovenského úředníka, který mu dodával peníze a zbraně.“ O českých komunistech Eisele uvádí, že poskytli 1800 soudruhů, 2000 rudých gardistů a 110 000 rublů měsíčně (tamtéž, s. 120). Podobně jako František Maria také Eisele tvrdí, že Szamuely se německy podepisoval jako Samuel (tamtéž, s. 46).

¹⁰ Žena obtěžovaná mužem obvykle doufajícím, že je prostitutka, představuje významné téma české literatury přelomu století. Viz například: Vilém Mrštík, *Santa Lucia* (1893), J. S. Machar, *Magdaléna* (1894) či Božena Viková Kunětická, *Pán* (1905).

(tamtéž, s. 182). Ignatie přijme nabídku, aby několik dní zůstala u něj doma, a on ji zavede do její ložnice, jejíž stěny jsou vyzdobeny smyslnými obrazy. Když ráno Antracen přijde za Ignatií do pokoje, ona k němu cítí odpor, ale on se nevzdává. Poté, co ji vezme do společnosti, Ignatie konečně poznává, do jaké pasti upadla, vyjádřeno melodramaticky: „padla do spárů neúprosného dravce“ (tamtéž, s. 208). Nakonec se jí však podaří uprchnout. Antracen je totiž navíc — aby byl konvenční antisemitský portrét kompletní — zbabělec.

Těchto pět českých románů patrně jen zobrazuje předsudky a sebeheroizaci, které by ten, kdo studuje českou literaturu, měl očekávat. Přesto je však zřejmé, že tak blahosklonný postoj ke Slovákům, který se v těchto dílech — s výjimkou románu od Pražského-Slavkovského — objevuje, u nich snadno mohl vzbudit zášť či pocit, že jim není rozuměno a mají postavení poddaného národa. Slovenský romanopisec Milo Urban se v dlouhém a podnětném eseji na celou věc díval z jiného úhlu pohledu a došel k závěru, že poněkud pasivní Slováci se z české literatury naučili vzdoru a tvrdohlavosti, čímž nakonec bylo podníceno slovenské separatistické hnutí (Urban 1934, s. 20). To však neznamená, že česká populisticky nacionalistická literatura na tom nemohla mít svůj podíl. Jelikož tradiční slovenské jídlo je daleko chutnější a méně masné než to české, člověk také může pochopit jistý odpor Slováků k české kultuře obecně, nebo přinejmenším k tomu jejímu aspektu, na nějž poukázal poněkud odpudivý František Maria. Čtenáře zpravuje o tom, že mysl českých vojáků osvobozujících Slovensko zabíraly „luzné obrázky husy, knedlíků se zelím a i to pivo!“ (Maria 1938, IV, s. 97).

Z rukopisného anglického originálu Robert B. Pynsent: *The Yellow Peril, Filthy Czechs, Tinkers and Yids: Literary Expressions of Czech, Slovak and Czechoslovak Nationalism in Novels Concerning the Liberation of Slovakia from Hungarians and Communists* přeložil Jan Pospíšil.

LITERATURA

Eisele, Hans: *Bilder aus dem kommunistischen Ungarn*. Tyrolia, Innsbruck — Vídeň — Mnichov — Bolzano 1920.

Mgr Jouin, [Ernest]: *Le Péril judéo-maçonnique*, sv. I, *Les „Protocols“ des Sages de Sion* [1920], přel. Serge Nilus. 7. vyd. Revue de Sociétés Secrètes a Émile Paul, Paříž 1927.

Kálal, Karel: *Za ideou. Problém československý. Stenografovy zápisky z lázní*. Mazáč, Praha 1928.

Karmín, Petr: *Neznámí hrdinové. Kniha života z konce Světové revoluce a zápasu o Slovensko v letech 1918–1919*. 2., „rozšířené vydání“. Vlastním nákladem, Praha 1937.

Maria, František: „*Nem, nem, soha!*“ („*Ne, ne, nikdy!*“). *Román z bojů o Slovensko*. 2. vyd. Za svobodu, Praha 1938.

Maria, František: „*Tajné fronty*“ v *plamenech*.

Družina dobrovolců čsl. zahraničního vojska, Praha 1939.

Pražský-Slavkovský, Ferdinand: *Nem, nem, soha! Osudy italského legionáře v maďarském zajetí*. Moravský legionář, Brno 1930.

Přídavok, Anton: *Svitanie na Východe*. Slovenská líga na Slovensku, Bratislava 1928.

Saudek, Robert: *Diplomati. Román*. Borový, Praha 1921.

Urban, Milo: *Česká literatura a Slováci*. Družstevní práce, Praha 1934.

Záhoranská-Dostalová, Ludmila: *Ignatie. Román*. Šupka, Hradec Králové b.d. [1932?].

Poznámka překladatele: Tato stať je autorem upravenou verzí přednášky, kterou pronesl na Tokyo University of Foreign Studies v březnu 2012. Anglicky dosud nebyla nikde publikována a tento český překlad bude součástí výboru z Pynsentových úvah o českém nacionalismu a antisemitismu, který se připravuje v nakladatelství Karolinum. Pro knižní vydání zamýšlel autor svůj text ještě upravit a doplnit o některá další díla, k tomu se však již nedostal. — V překladu se držím autorovy zásady pro psaní „žid“, k níž podal následující vysvětlení: „Kromě citátů, kde se držím úzu daného spisovatele, důsledně píši ‚žid‘, a ne ‚Žid‘ podle starých ortografických pravidel, kde byl žid jen příslušníkem starozákonního národa. Tak jako židu Hostovskému se mi zdá Žid projevem rasistické ortografie, a nikdo by neměl zapomínat, že za protektorátu bylo možné jen velké ‚Ž‘. Až se pravidla změní a ‚křesťan‘ se bude psát s velkým ‚K‘, poddám se dnešní módě [...].“ Robert B. Pynsent, *Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře*, Karolinum, Praha 2008, s. 558. Srov. také poznámku 7 v této stati. — Jan Pospíšil